

Ez a kép bejárta az egész világsajtót. Dzsamila Buhiredet ábrázolja.

Dzsamila Buhiredért

Georges Arnaud

Ezzel a címmel írta meg Georges Arnaud, neves francia író, a *Rettegés bére* című regény írója, kiáltványát a gillotine-ra ítélt algeri diáklány védelmében. A francia irodalom történetében nem ismeretlen, hogy író áll ki az igazságért, az igazságszolgáltatás gazságai ellen. Ismerjük Hugo és Zola fellépését. Tudjuk azt is, hogy Sartre bíróság előtt mondott védőbeszédet, és algeri forradalmár is hivatkozott bírúi előtt Camusra, Sartre-ra.

Arnaud tartózkodó módon, de csodálatosan meggyőző okfejtéssel védelmezi

Dzsamila Buhiredet, a francia imperializmus törvénytíró erőszakától, nehogy a francia nép nevében ártatlanul fejét vegyék. A jugoszláv közvélemény is csatlakozott az egész haladó gondolkodású világ tiltakozásához, s parlamentünk elnöke, a Szocialista Szövetség, a Nők Szövetsége is fölemelte szavát az algeri szabadságharcos lány kivégzése ellen.

A halálos ítélet után nyolc hónappal, most márciusban, Coty, francia köztársasági elnök életfogytiglani börtönre változtatta a halálos ítéletet.

1956 szeptember 30-án történt első ízben, hogy Alger európai negyedében robbanószerrei merényletet követtek el. A bomba a város kellős közepén a Milk-Bar-ban robbant.

A második és harmadik, néhány perc időkülönbséggel 1957 január 26-án rob-

bant a Cafeteriában és a Bűszke Kakasban.

A három bomba három halált okozott.

Bármennyire igaz az, hogy halált halállal megváltani nem lehet, mégis a szív gránit fensége kell ahhoz, hogy

valaki megütközék a hamvakból fel-lángoló bosszúszomjon. A bíraktól a zonban megkövetelhetünk annyi mér-séktartást, hogy ha sújtanak, az ütés csak a bűnösöket érje.

1957 április 25-én a Kazbahban egy járőr lapockalövessel letétítette az előle menekülő huszonkét éves Dzsamila Buhiret. Az Algeri Felsza-badító Front Jaszej Szadinak és Ali la Pointe-nek szánt fontos leveleit talál-ták nála.

Kórházba szállították, orvosolták, ám az első vallatást már a műtőasz-talon kellett elszenvednie, miután orvo-sát elhagyták.

Vallatását tizenhét napon át hol itt, hol amott folytatták a városban és a külvárosban, végül szabályosan fogház-ba zárták. Innen emelt panaszt a kato-nák ellen jogtalan fogvatartása és megkínzása miatt, amit csak leírni is izonyatos.

Egy hónap múlt el, amíg végre or-vost rendeltek ki. Ez föllelte Dzsamila Buhiret testén a sérülések nyomát. Az ember megkönnyebbülten olvasná a láttelelet, mert nem említ égési sebe-ket a nemi szerven belül, sem a mell-bimbókon, amiről a panaszirat tesz em-lítést. Egy részlet azonban hitelét veszi a látteleletnek, bármennyire hinni szeret-ne benne az ember. A golyóütötte seb, a mellén — mivel a leány szerint az üt-legelés következtében újra s újra fel-szakadt — negyvenöt nap után is bű-zös, gennyes volt. A golyó behatolása helyén, a hátizmokon a seb — ezen a testrészen ugyanis nem kínozták — be-hegedt.

Az orvos a következő véleményt mondta a gennyes sebről: „tuberkuloti-kus eredetű fisztula”, a már behegedt sebről pedig: „egykori tuberkulotikus, már gyógyult és behegedt fisztula.”

Akár tudatlanságból, akár elvakult-ságból ered a véleménye, teljesen hi-telét veszi a látteleletnek, s következő-leg az áldozat nyilatkozata válik sza-vahihetővé:

— Április 9-étől 26-áig szakadatlanul vallattak és kínoztak a Maillot katonai kórházban, és két villában, ahová az ejtőernyősök zártak... Három napig, április 17, 18 és 19-én villamosáram-mal végezték a kínvallatást. Villamos vezeték helyezett a nemi szervembe, orrlukaimba, fülembé, szájamba, hón-aljamra és mellbimbómra, amelyen az égési sebek még láthatók és a comb-mra, ahol a nyomok szintén tapasztalhatók. Az első kínzás 17-ről 18-ra

virradó éjjel esti kilenc órától hajnali háromig tartott, amíg csak eszmélete-met nem vesztettem.

Dzsamila Buhiret hozzáfűzi, és ez az egyetlen magyarázata:

— Kínzóimnak nem volt joga így megalázni az embert, amint velem tel-ték engem testileg, önmagukat pedig erkölcsileg.

A vádhatóság szerint a vallatásra azért volt szükség, hogy beismerést csikarjanak ki a bombavetésről. Azt mondták, hogy egy jegyzőkönyv ennek beismerését igazolja. A jegyzőkönyvnek azonban csak a másolata volt az ügy-iratban: Az eredetét — állítólag Dzsami-la Buhiret aláírásával — senki sem látta a főtárgyalás utolsó napjáig. Senkinek sem volt módjában megbizonyo-sodni róla.

Dzsamila Buhiret viszont azt álli-totta, hogy a jegyzőkönyv azért látha-tatlan, mert nem vallott semmit és nem írt alá semmit: a másolat hamisítvány.

Az ejtőernyősök, mondta a leány, azért kínozták, hogy megtudják Jaszej Szadit és Ali la Pointe rejtekhelyét; ez érthető: a leánynál talált levelek nekik voltak címezve. Hogy ötlött fel bennük a gondolat, hogy ne a levélküldemény, hanem a bomba-ügy miatt kínozzák?

Sem Jaszejfet, sem Alit nem fogták el, ez is azt bizonyítja, hogy semmit sem vallott be — mondta Dzsamila Buhiret. Abban pedig senki sem kételked-tett, hogy a leány ne tudta volna, hol tartózkodnak, hisz összekötőjük volt. Egyébként nemcsak Dzsamilával kísér-letettek. Letartóztatták tizenhét éves kislőcsését és faggatták a rejtekhely fel-ől arra gondolva, hogy Dzsamila ta-lán őt küldte el egyszer, amikor más elfoglaltsága miatt maga nem tudott elmenni. Letartóztatták Jaszej tizen-négy éves unokaöcsését is. Ők sem val-lostak.

Dzsamila Buhiret szülei ügyvédet fogadtak. Vergés védőügyvéd április 26-án csak véletlenül szerzett tudomást arról, hogy védené a vizsgá-lóbírónál van kihallgatáson. Nyom-ban annak irodájába sietett. A vizsgá-lóbíró az általános kérdések után már rátért a lényegre: kihallgatásra, mint-hogy a leányvelel védőügyvéd nélkül is haillandó volt válaszolni.

A leány éppen hogy kikerült az ej-tőernyősök kezéből, és tudomása sem lehetett arról, hogy védője van. Bi-zonytal lemondott minden reményről, mitsem várt a számára ellenséges vi-lágiól.

Ügyvédje akkor látta először, elborzadt amikor az ütlegetések kék foltjai mögött elfásult életbe belefáradt arcát megpillantotta. A leány bizonyára benne is ellenséget vélt.

De egyszerűen megváltozott minden, amikor felviharzott előtte a szócsata védője és a vizsgálóbíró között. A vita hevében Dzsamila Buhired megértette, hogy nincs egyedül.

Vergès csupán arról akart meggyőződni, hogy az érkezete előtt készült jegyzőkönyv valóban a leány nyilatkozatát tartalmazza-e.

Tíz sor volt ez mindössze. A hangosan és érthetően felolvasott tíz mondatból a vádlott egyet kifogásolt, az utolsót. Az első kilenc ugyanis a kávéházi teraszról szólt és az ott elfogyasztott kávéról. A tizedik aztán bombagyártásról beszélt.

A védelemre tehát szükség volt. A bíró rosszhiszeműséggel vádolta az ügyvédet és szidalmazta.

Végül elhalasztotta a kihallgatást 15 órára. A fogházi szabályzat alapján azonban a védő csak 15 óra után találkozhat védencével, és a bíró elutasította Vergès kérelmét, hogy kivételesen előbb értekezzen a leánnyal.

Az ügyvéd akkor kérte, halasszák el a kihallgatást 16 órára. A bíró elutasította.

Vergès kijelentette, hogy ilyen helyzetben nem hajlandó jelenlétével hitelesíteni az eljárást, amely lehetetlenné teszi a védelmet.

— Ez nem is fontos — jelentette ki a bíró. — Jelenléte nélkül folytatom a kihallgatást, mégpedig nyomban.

— Ez esetben kérem, bíró úr, vétesse jegyzőkönyvbe ügyfelem választát egy kérdésre, amit szíveskedjék a jelenlétében feltenni: „Hajlandó-e Dzsamila Buhired ittlétem nélkül válaszolni az Ön kérdéseire?”

— Nem, — mondta a bíró — a kérdést nem teszem fel.

Vita, akadékoskodás, végül a bíró feltette a kérdést.

Dzsamila Buhired nyilatkozott: mint-hogy most már van védője, nem hajlandó tovább válaszolni az ügyvéd jelenléte nélkül.

— Majd elhalasztjuk a kihallgatást, amíg ügyvédje vissza nem tér Párizsba. Legfeljebb néhány napról lehet szó.

— Ha csak kell, ideutazom — jelentette ki Vergès.

— Részemről viszont különzárkába helyezem a védencét.

— A védő látogatását nem lehet különzárkával megakadályozni — jegyezte meg Vergès.

— Engedély is kell a beszélgetéshez, ügyvéd uram — mondta a bíró.

Ezzel elváltak.

Ezekután a vizsgálóbíró alighanem meghallgatta a jogtudorokat és beleböngészett a perréndartásba, mert Vergès mester délután kézhez kapta az engedélyt.

A vizsgálat döcögve haladt tovább. A bíró közben elpotyogtatott néhány nyilván a jogbölcséletből merített észrevételt, hogy élennebb tegye a megbi-csakló eljárást:

— Mifelénk letartóztatják az orvosokat, ha lázadókat kezelnek. Jobban tennék, ha védőügyvédjeiket helyeznék hűvöstre.

Jobban tennék? Nem szabatos a fel-tételek mód.

Igaz, hogy az algeri ügyvédi kamarának hivatásuk teljesítése miatt letartóztatott tagjait csak közigazgatási eljárás alapján internálták, nem bírósági ítélettel.

Végül még annyit, hogy valamivel később, amikor Vergès, Gautherat és Michel Moutet ügyvédek Algerban hajszál híján kerültek el a meglincselést, valóban kitént, hogy a bíró aranykőpései nem voltak pusztába kiáltott szó.

A bíróságnak és a védelemnek is az volt a véleménye, hogy a bünper elő-készítése szeptemberre nagyjából befejeződik, és akkorra kitézhetik a főtárgyalást. Egy hét múltán azonban egyszerűen minden megváltozott: június 27-én a vizsgálóbíró átadta az ügyiratokat az ügyésznek, június 29-én elkészült a vádirat és július 6-án értesítést kaptak a párizsi védőügyvédek, hogy a főtárgyalást még abban a hónapban, 11–12 és 13-án megtartják.

A hirtelen irányváltozás, a gyorsított eljárás meglepő volt, egyben ijesztő is. A magyarázatot nem kellett messze keresni: vasárnap újabb bombamerénylet történt, egy tánchelyiségben Alger külvárosában. A kiontott friss vér retten-tő vérszomjat váltott ki a városban.

A vizsgálat lezárult, a főtárgyalás napját kitézték, ugyan mit tartalmaz Dzsamila Buhired, bünperének iratkötege?

Hogy megadhassuk a feleletet, előbb Taleb történetét kell elmondani.

Taleb vegyész volt. Az AFF szolgálataiban robbanóanyagot gyártott. Hazudtak neki? Vagy egyszerűen nem tudták vele a dolgokat? Hadat viselő házája szolgálatában áll, gondolta nagy lelki nyugalommal. Taleb azt hitte, hogy robbanószerét csak katonai célok-

ra használják fel francia csapatok ellen. Egy napon megtudta, hogy városi terrorista akciókban is alkalmazzák, ahol az áldozatot a véletlen, a vak sors választja meg. Bármilyen is véleményünk az emberölés kazuisztikájáról — és bárhogy vélekedjünk Taleb indító okairól — az ügyiratokban bizonyítékot találunk arra, hogy ennek tudata halálba kergette.

Otthagytá üvegcséit, vegyész mérlegét és beállt a szabadságharcosok közé, hogy a katonasors hányatottságában feledést találjon arra a másik fajta hadviselésre, amelyben korábban része volt és amitől visszaretent. Bátorsága és kitartása azonban elpárolgott, jóllehet a harc célját nem szünt meg helyeselni. Végül megadta magát az ejtőernyősöknek, vagy elfogatta magát és vallott.

Átadták a bíróságnak és a vizsgálóbíró előtt Taleb megerősítette korábbi beismerő vallomását. Tudta, hogy a Milk-Bár egyetlen áldozata is elegendő ahhoz, hogy akár többszörösen is halálra ítélik, vallomását mégis megismételte. Amit tagadott, az jegyzőkönyvének egy mondata volt, az, amely Dzsamila Buhiredet említette. Ezért a mondatért Taleb az ejtőernyősöket vádolta, hogy becsempészték vallomásába. S ettől nem állt el.

Ha valaki megerősíti: — „Ezt amiért, tudom, hogy rövidesen fejemet veszíték, ezt beismerem, így vallottam. Emekt azonban, amiből rám semmi következmény sem hárul, s olyan valamire vonatkozik, akihez semmi más kapcsolat nem fűz, mint eszmei rokonszenv, ezt nem vallottam.” — ki meri hazugnak nevezni ezt az embert?

Dzsamila Buhiredet egy vádlott társa terheli, Dzsamila Buaza, az aki a Büszke Kakas kocsmában bombát helyezett el. Azt állítja, hogy a bombát Dzsamila Buhired adta a kezébe. Az ejtőernyősök előtt tett vallomását Dzsamila Buaza a bíróság előtt is megerősítette, egyben azt állítva, hogy a katonák, akik letartóztatták és vallatták, egyetlen hajszálát sem görbítették meg.

A vizsgálóbíró visszaküldte a fogházba. Egy hónappal később megmásítot-ta vallomását.

— Hazudtam, — mondja. — A bombát a völegényemtől kaptam. Amikor Dzsamila Buhiredet vádoltam, azért tettem, hogy megmentsem a völegényem.

Rövid idő múltán Dzsamila Buaza

visszatért eredeti vádjához Dzsamila Buhired ellen.

Az ellentmondásból nyilván az derül ki, hogy Dzsamila Buaza legalább egy ízben hamisan vádolt: vagy a völegényét vagy Dzsamila Buhiredet. Ezt szabad akaratából tette, mert úgymond, az ejtőernyősök nem kínozták vállatásakor. A büntetőjog tanítása szerint az effajta tanuskodás semmis.

△ bűnper előkészületéhez tartozik a következő dolog is: az okmányokon átvonul Raymonde Peschard neve is, akit igen elkésve helyeztek vád alá.

A vádnak semmiféle kapcsolata sincs ezzel a nővel, egyetlen magyarázata ennek nem jogi természetű: ezzel a bűnperrel több legyet akarták egyszerre agyonütni, Raymonde Pescharddai aki párttag volt, bele akarták keverni a bűnperbe az Algeri Kommunista Pártot is.

Ez az eljárás ismeretes. S minthogy itt is oly régóta és annyi mindennek igazolására fölhasználják, az eljárás algeri változata is ismeretes már. Minden arra vádolt, hogy a bomba-per példás fényt vet igen zavaros nyilvánvalóságokra. A vádlottak valóban jelképpül szolgáltak: Dzsamila Buaza a városi terrorizmust, a halálthozó dinamitot jelentette. A szökésben lévő Ali la Pointe és Jaszeff Szadi, meg Dzsamila Buhired jelképezte Algéria fegyveres harcát Franciaország ellen; az AFF-ot. Raymonde Peschard európai származású algeri volt, az ő révén tehát nem merészkedtek messzire az illegális gyanújával. Raymonde Peschard azonban, mint algeri kommunista, lehetőséget adott arra, hogy köztudatba dobják: ezek mind egy kalap alá tartoznak. A nagy nekilendülésben egy táborba vetették Marx Károlyt, Francois Mauriac katolikus író és a France Observateur haladózselemű írógárdáját.

Ez alkalommal nem kívánunk véle-ményt mondani az ilyenfajta mutatványok értékéről. Jelen soroknak nincs semmi politikai célja, csak azokra az alávalóságokra kívánunk rámutatni, amelyek kifejezetten erre a botrányperre vonatkoznak, azt kell leleplezniük.

Hangoztatni kívánom, hogy csak az igazságszolgáltatásról kívánok szólni, helyesebben: igazságtalanságról. Ki vet-heti szememre, hogy tizenöt éves koromban La Bruyèret olvastam, és hogy negyven éves fejjel is hiszek benne? Való igaz, hogy egyetlen igazságtalanság minden becsületes ember ügye.

Márpedig sok becsületes embert ismernek, akiknek a véleménye Algéria ügyéről igen távol esik az enyémtől. Hozzájuk és sok más, számomra ismeretlen emberhez is szól ez a könyv: mindazokhoz, akik kíváncsian felnyitják. A becsületességről van szó, tehát minden olvasót bírónak tesztek tekintet nélkül politikai hovatartozására.

Az ügyiratok titokzatos csereberéje folytán Dzsamila Buhired peréhez kapcsolták, Raymonde Peschard mégse került vizsgálóbíró elé. Nem jutott a bíróság elé. Barátai csak arról értesültek, hogy az ejtőernyősök kezébe esett. A tárgyalás előtt néhány nappal az Echo d'Alger híréből tudták meg, hogy Raymonde Peschard meghalt; s hogy a vizsgálóbíró elejtette a vádat Peschard ellen. Az újság ezt posthumus vádelejtésnek nevezte.

A kifejezés jogi szempontból képtelenség. Azonban egyetlen bíró sem mentes attól, bármily alapos ember legyen is, hogy ne kövessen el hasonló tévedést, hisz olyan vádlottakkal van dolga, akiket soha sem látott és nem is fog látni életében: árnyképekkel, csontvázakkal és kíséreltekkel.

Ez a megkésétt és nevetséges posthumus vádelejtés legalább arra szolgál, hogy nyolc nappal a bombaper tárgyalása után az úgynevezett „haladószellemű keresztények perében” fölmentettek a vád alól két tisztelretémeltő asszonyt. Röviddel Raymonde Peschard letartóztatása előtt, e két asszony menedéket nyújtott neki, „jól tudván, mondták kihallgatásukon, hogy ha elfogják, nagyon megkínózzák”.

Az volt tehát a bűnük, hogy — a halált kivéve — pontosan előreláttak mindent. Minthogy pedig Peschard ártatlan és halott volt, az ő bűncselekményük is semmissé vált. A bíróság kegyeskedett felmenteni őket.

A bomba-per üres aktafüzetéből négy nap alatt négy halálbüntetést kellett elővarázsolni, továbbá három súlyos börtönbüntetést, ezek közül egy életfogytiglanit, egy fogházbüntetést, egy felmentő ítéletet a szökésben lévő vádlottak büntéseit nem is említve.

Az üres aktacsomóból július 11, 12 és 13-án elretentő ítéleteket kellett elővarázsolni.

Az ügyvédek a főtárgyalás rövid elhalasztását kérelmezték, hogy felkészülhessenek a védelemre, azonban Roinard úr, az Algeri Hadsereg Állandó Hadbírójának elnöke kijelentette, hogy rendelkezése végleges, a főtárgyalást július 14-éig be kell fejezni.

Hogy miért kell a francia nemzeti ünnepig mindent befejezni, arról nem nyilatkozott Roinard úr.

A tárgyalás tehát a kitűzött napon és órában megkezdődött. Bármilyen szokatlan volt is. Algériában nem ismeretlen eset: ügyiratok helyett néhány tárgy, ing, papírlapok, csupa értéktelen kacat. Sokkal szokatlanabb az algéri törvényszéken az a bátorság, szilárd-ság és komolyság, amivel a párizsi védők ragaszkodtak a teljes védelemhez; ahelyett, hogy kelletlenséget színlelve jámborul kiszolgáltassák védenőiket a hőhárnak. E két adottságból előrelátható volt, hogy a védelem követeléseit nem vártnak magukra.

A tárgyalás valóban így kezdődött július 11-én. A védők mindjárt azzal kezdtek, hogy az iratokból távolítsák el az ejtőernyősök által készített kihallgatási jegyzőkönyveket, mert közismert, hogy a bennük foglalt vallomást kínzással szedik ki az áldozatokból. Egész reménytelen kérelem volt, el is vetette a bíróság. Nem igen tévedek, ha feltételezem, hogy e kérésrel voltaképpen csak elő akarták készíteni a következőt, azt t. i., hogy az ügyiratok közé vegyék fel a vádlottak benyújtott panaszait is az elszenvedett kínvallatások miatt. A bíróság ezt is elutasította.

A tárgyalás folyamán minden esetben ehhez hasonló módon intézték el a védelem indítványait, ellenben a vád előterjesztései mindenkor meghallgatásra találtak.

Nem bírósági tárgyalás volt, hanem jogi mezbe öltöztetett, nyomorult komédia. Örömtelenül állapítjuk meg ezt. Megalázottan és elkeseredetten írjuk le.

Vessünk el minden álszégyent és lássuk meg Franciaország meggyalázott arcát. Azok alázják meg, akiket az ország hivatalnokainak, bírúinak tett meg. Mert minden bíró és minden nyaktlító a francia nép nevében működik Algériában.

Amint mondtuk, a bíróság elutasította a védelem indítványait, s ezért ami július 11-én történt, nem volt más, mint az algéri hadbírótság és elnökének kisdud játéka, mondhatnánk gentleman agreementje egy órúttal: Dzsamila Buazával.

Roinard elnök a tárgyalóterembe lépve szalutált az ajtonálló fegyvereseknek, ezt a jelenetet Dzsamila Buaza ordítva helyeselte:

— Brávó! Minden cuki jelenet — rikoltotta.

Roinard úr szóltanul túrte.

Buaza elúnta magát a vádlottak padján, felkelt és körsétára indult a tárgyalóteremben, táncritmusra riszálva magát.

Roinard úr összevonta szemöldökét és figyelmeztette, hogy ha nem lesz nyugton, visszakísérteti a fogházba és nélküle folytatja a tárgyalást.

Feledésbe merült, hogy a vizsgálóbíró előtt, jóllehet nem is kérdezték, Dzsamila Buaza a vőlegényét terhelte. A tárgyaláson két trágár káromkodás-zuhatag között azt kiáltotta oda Dzsamila Buhirednek:

– Magad helyett a vőlegényem akarod guillotinra juttatni! Ne nyugodt lehetsz, én nem engedem...

Őrült vád volt, de gyilkos erejű.

Roinard úr voltaképpen liberálisnak mutatkozott, nem akadályozta a koronatanút abban, hogy súlyos vádját megismételje, hisz az ember mindent felhozhat a védelmére, amit szükségesnek, hasznosnak tart ugyebár? A védelemnek ezt a szentesített jogát nem lehet megtagadni. Igaz vagy nem?

Valamivel ezután, és egészen váratlanul Dzsamila Buaza elkialtotta magát:

– Szajha vagyok!

– Ezzel ne hivalkodjon – szolt oda az elnök.

A megállapítás kiválóan ideillő volt, sőt mélyebb értelme is volt a látszatnál, mert Dzsamila Buaza nem volt az aminek mondta magát; az elnök ellenben túllépett a jogkörén és a következő szavaival alaposan belegázolt egyszerre két-három alapvető jogszabályba:

– Maga is bűnöző, és minden, amit mond és tesz komédia...

Roinard úr úgy látszik torkig volt már Dzsamila Buazával és a sokféle nehézségekkel, amit saját önfejűsége okozott, amikor minden kézenfekvő tény ellenére nem akarta elfogadni, hogy a tanú őrült.

A lány most mutatoujját ráfogta a közönségre, mintha golyószóró volna, vízszintes irányban járatta és lekasza-bolta a jelenlévőket:

– Tak-tak-tak-tak...

Azután rövid csönd után:

– Exactly – mondta angolul és vállat vont.

Az elnök végül is kétségbeesve elrendelte a szerencsétlenek eltávolítását.

Vádlottnak tarthatatlan volt Dzsamila Buaza, viszont mint vádló pótolhatatlan. Hogy legalább ebben a minőségben hallják a hangját, az elnök időn-

ként túltette magát a leány őrülségén. Visszahozatta Bauzát.

– A vizsgálóbíró előtt kijeletette, hogy Dzsamila Buhired...

– Tak-tak-tak-tak – rikácsolta a leány nekiszégezve az ujját.

– Ime látják, megerősíti – állapította meg az elnök.

Ezek után elvezették. Sürgős is volt, mert a leány fejébe vette, hogy pórere vetközik. Még az ajtóból is kiáltozott:

– Ó, Buhired kisasszony, hogy megmentse a bőrét, elítéltetné a vőlegényemet!...

Az ügyiratok között volt Dzsamila Bauza húsz fogolytársának a tiltakozó levele is a beteggel való embertelen bánásmód ellen: a fogház egyik mellékszárnyában maguk az elítéltek tákoltak számára cellát, durván egymásra rakott téglából, szennyes szalmakötegekkel hangtalanították, fényt csak a mennyezet szintjén lévő szűk nyíláson át kapott, amely oly magasan volt, hogy a fogoly nem érhet-e el. Az okiratok között voltak a fogház személyzetének a panaszíráσαι is, a kulcsártól az igazgatóig: Olyan feladattal terheltek meg őket, ami nem tartozott rájuk, a tébolyultat nem a fogházban, hanem az őrülte kázában kellett volna elhelyezni. Egy fura szakértői jelentés is hevert az iratok között, még a vizsgálat folyamán készült: Dzsamila Buaza büntetőjogilag beszámítható, azonban elmeállapota miatt közveszélyes és el kell különíteni. Több orvos jelentése arról szolt, hogy a leányt tizenhatéves korában kezelték, s hasonló természetű zavarok miatt el kellett távolítani környezetéből. Végül ismeretes volt magatartása a tárgyalóteremben, erről minden jelenlévő meggyőződhetett. Az algeri sajtó is írt róla, s ha valakit érdekelnek a részletek, a lapokban megtalálja azokat a jeleneteket és szavakat, amelyekről említést tettem.

Marad még a tettetés lehetősége. Ne vessük el ezt sem, jóllehet egybehangzó megállapítások cáfolják; a magunk részéről csak azt kívánjuk leszögezni, hogy Dzsamila Buaza őrülségét vagy lelkiállapotát más szemszögből kellett volna felmérni, mint ahogy a vádhatóság tette.

Minthogy Dzsamila Buazát az a vesztély fenyegette, hogy egy napon bolond fejét vesszik az igazak véradján, Talbi ügyvéd, a tici-uzui ügyvédi kamara elnöke kérte, hogy szakértők vizsgálják

meg az elmeállapotát. A bíróság elvetette az indítványt.

Hát Dzsamila Buhired életének továbbra is attól kell függnie, hogy mit fúj a bolondok szele ennek a gyűlölködő gyermeknek a szerencsétlen agyába?

A tárgyalás első napjára leereszkedett az algeri éjszaka. Vergès ügyvéd holnap Dzsamila Buhired érdekében indítványozza, hogy orvosszakértők vizsgálják felül a Dzsamila Buaza beszámíthatóságát, megállapító szakértő véleményét.

Másnap reggel, pénteken, a bíróság meghallgatta Vergès ügyvédet, visszavonult, tanácskozott és elvetette a kérelmet.

A helyzet helyes megítéléséhez egyebet is kell tudni.

A Párizsból jött ügyvédek minden lépését az utcán, minden szavát a tárgyalóteremben átkozódás és fenyegetés kísérte. Az algeri franciák egy része a várost kizárólagos tulajdonának tekinti, a középületek birtokosának, a törvényszéket is a magáénak tartja, minden benne székelő jogintézménnyel egyetemben. Ezúttal sem tettek semmit, hogy kiábrándítsák őket ebből. Amikor a törvényszék épülete körül figyelmeztető táblákat helyeztek el: „Bélelni tilos — Magántulajdon” a kormány intézkedéseivel lovat adott még alájuk; a helyi sajtó jelentése szerint a rendőrök „szigorú igazoltatást fogantatosítottak a törvényszék környékén”. Algeri nem is volt a tárgyalóteremben, a vádlottak padját kivéve, csak Dzsamila Buaza édesanyja, de mihelyt felismerték, nyomban kiűzték. Az algeri franciák csak maguk között voltak és éreztették is ellenőrzésük súlyát a bírákkal. Halált kiáltoztak a vádlottakra, s nem vitás, hogy diktálták az ítéletet.

A védőkre gyakorolt csábítások és nyomások közepette a tárgyalás menetét előre megvilágította, hogy elutasították a Dzsamila Buaza beszámíthatóságát megállapító szakértői vélemény felülvizsgálását. A felülvéleményezésre multhatatlan szüksége volt a védelemnek, hogy kiderítse az igazságot. A védőknek nemcsak a tömegszeszvedély ellen kellett küzdeniök, a bírók jóindulata nélkül, hanem azt követelték tőlük, hogy hunyjanak szemet és szegődjenek bűntársaikká az igazság elől való általános menekvésben.

Fá akarták venni őket arra, hogy megtagadják a jogot, hogy elfogadják az ál igazságszolgáltatást, a mesterkélt felépített bűnpert, hunyjanak szemet az ítélet, a sarokba szorított bírák és a megcsúfolt törvények felett, hogy fogadják el a guillotine mindenhatóságát. Ehhez tartozik továbbá az a hagyomány is, hogy meggátolják a fővárosi ügyvédeknek a kivégzésen való részvételét, s csak a sajtó révén értesülnek véden-cek kivégzéséről, akiket nem volt módjukban megmenteniök.

Gautherat, Moutet és Vergès ügyvédeknek más véleménye volt az igazságszolgáltatásról, köteleességükről és a vádlottak védelméről. Kinyilvánították elhatározásukat, hogy nem állnak el ügyvédi meghatalmazásuktól, azaz Taleb, Hamened és Dzsamila Buhired védelmétől, és tudomására hozták a bíróságnak, hogy a jogintézmények tisztelete, az önmaguk iránt érzett felelősség arra kényszeríti őket, hogy elhagyják a tárgyalótermet. A párizsi ügyvédi kamara elnökének tudomására kívánták hozni, hogy mi történt Algériában. Erre a feladatra Gautherat és Vergès ügyvéd vállalkozott, Moutet a helyszínen maradt megfigyelőnek.

Ez délelőtt kilenc órák történt. A bíróság — ki tudja mi okból — délutánig tanácskozott. Délután négy órák Roinard elnök újra megnyitotta a tárgyalást és nyomban bejelentette, hogy Dzsamila Buhirednek és Talebnek hivatalból állít két algeri védőt. Dzsamila Buhired és Taleb azonban tiltakozott ellene. Úgy látszott, hogy megreked a dolog, mert akkor még álmodni sem merete senki, hogy francia bíróság előtt kényszeríteni lehessen a védőügyvédet a vádlottra, ha ez kijelenti, hogy nem fogadja el.

Nos, ez mindaddig igaz is volt, igaz volt július 12-éig, amíg az államügyész fejébe nem vette, hogy megteszi. Találmányát határozati javaslat formájában nyújtotta be, s a bíróság vissza vonult és megszavazta. A törvény nevében — milyen törvény nevében? — és a francia nép nevében — de a francia nép nem tudott róla — kiszolgáltatták Dzsamila Buhiredet és Talebot két előfránciálgált ügyvédnek, feljogosítva őket, hogy nevükben beszéljenek, akár tetszik a vádlottaknak, akár nem.

Elérkezett végül az ékesszólások hangversenye. A vádbeszéd után Lainé ügyvéd emelkedett szólásra, akinek védelmére a bírák Dzsamila Buhiredet kiszolgáltatták.

— Nem tartom botrányosnak, — mondta bevezetőül —, hogy elvállaltam

egy bűnesetet, amelyet csak futólag tanulmányozhattam. Csak az a kényes benne, hogy védelemem egy tekintetere sem méltatott, egy mozdulatára, egy helyeslő szavára, mégcsak elutasítására sem.

Nainé ügyvéd egy 20 éves gyermek nevében beszélt. Annak a nevében, aki már mindent elszenvedett, akiről nagyon is sokat tudunk, aki kirtóan hangoztatta ártatlanságát a bombaügyben, viszont semmit sem titkolt abból, hogy az Algeri Felszabadító Fronthoz tartozik, s milyen fontos szerepet töltött be abban. Annak a gyermeknek a nevében beszélt, aki szenvedélyes büszkeségében egyetlenegy ízben sem süllyedt hazugságba.

Lainé ügyvéd Dzsamila Buhired nevében beismerte bűnösséget.

Éjszaka volt. Már régen takaródót fújtak. A terembe csak az ejtőernyősöknek volt bejárata.

Mihelyt a párizsi ügyvédek értesültek a történetekről, visszatértek, és elfoglalták helyüket. Roinard elnököt egyszeriben aggodalmas buzgalom szállta meg. Szükségesnek tartotta megbizonyosodni arról, hogy Dzsamila Buhired és Taleb vádlott elfogadják-e, hogy korábbi ügyvédjük vegye át védelmüket. Azok az ügyvédek, akiknek jelenlétét állandóan követelték!

— Nem értem, minek alapján teheti fel ezt a kérdést — jegyezte meg Vergès...

A teremben minden szót elnyomott a nekiszabadult káromkodások és fenyegetések özöne. Az ejtőernyősök feszítettségüket ordították. Vergès nem rettent vissza:

— Hadbíróóság előtt vagyunk vagy gyilkosok nagygyűlésén? — kiáltotta feljűk fordulva.

Az államügyész igyekezett a maga javára fordítani a zűrzavart, s mintha másképp — enyhébben — értelmelte volna az ügyvéd szavait így szólt:

— Vergès mester azt állította, hogy az elnök nincs feladata magaslatán. Kövesse meg a bíróságot.

Elutasító tagadás. Újabb követelés. Figyelmeztetések. A tárgyalást folytatják.

A párizsi ügyvédek különféle indítványaik következtekben a tárgyalás a késő éjszakába nyúlt. Hajnal három órákor az elnök lemondott arról, hogy a kitűzött határidőre befejezze a főtárgyalást, elhalasztotta hát másnapra.

Másnap, 14-én, a kitűzött időben mindenki megjelent, Roinard elnök ázonban kijelentette, hogy a nemzeti ünnep napját szünettel kívánja megfizetni, mert, mondotta, „minden jó franciához illően részt kíván venni a katonai szemlén.”

Igy is történt.

A védőket meglepte az elnök kedélyes könnyedsége, az időpont elhalasztásában. Másnap, 15-én, hétfőn, annál nagyobb volt a csodálkozásuk, amikor a bíróság minden indítványukat elvetette azzal az indokolással, hogy a tárgyalás szükségtelen meghosszabbítására irányulnak, jöllehet azt szolgálták, hogy az utolsó pillanatban pótolják a vizsgálat kiáltó hiányait.

Talán nem lesz érdektelen, ha felsoroljuk, milyen kiegészítő indítványokat vetett el a bíróság, milyen dolgokra nem kívánt fényt vetni, jöllehet az algeri és a párizsi védőügyvédek kirtóan követelték.

Dzsamila Buaza elmeállapotának a megvizsgálását hét indítvány követelte: mind a hetet elvetette a bíróság. Dzsamila Buaza védője. Talbi védelem anyjának kihallgatását kérelmezte, indítványát elutasították.

Hétfőn, július 15-én Moutet szakértői vizsgálatot indítványozott: hasonlítsák össze a Hamened vádlottnál talált bádógot a merénylet színhelyén lelt bombarepezekkel. A bíróság elvetette javaslatát.

Taleb érdekében Gautherat védő indítványozta, hogy szakértők mondjanak véleményt az említett bombarepezeken felfedezett vegyi anyagokról és vessék össze azzal a vegyi formulával, amelyet Taleb a vizsgálat során bevalított. Tudni kellett volna ugyanis, hogy valóban Taleb robbanószerét használták-e fel a merényletben. A bíróság érdektelenség tartotta és elvetette az indítványt. Gautherat ezután az ejtőernyős tiszt kihallgatását javasolta, aki elfogta Talebot: mondja el valóban elfogadás történt-e, vagy Taleb egyszerűen megadta magát, amint azt a vádlott állítja és amint a tiszt jelentéséből úgyszólván kitűnik.

Dzsamila Buaza magatartása időközben megváltozott, rohamai helyett olyan fásult tespedtség mutatkozott rajta, hogy még az algeri sajtó is csodálkozva észlelte. A szerencsétlen teremtés elárulta, hogy a tárgyalás első napja óta a barberoussi fogház körszobájában reggel és este injekciózták.

— Azóta, — jelentette ki Dzsamila

Buaza — teljesen megváltoztam.

Vergés, Moutet és Goutherat ügyvédek is felfigyeltek a döbbenetes eljárásra, követelték a fogház kezelőorvosának a kihallgatását:

— El akarjuk oszlatni, — mondta egyikük — a rettenetes gyanút, hogy a kínzás mellett kábítószert is alkalmaztak ebben a bűnperben, nehogy az Egyesült Nemzetek Szervezetének szeptemberi ülésén ez is terhelje Franciaországot.

Ebből hatalmas zenebona támadt, felelet azonban nem. Roinard elnök úr méltatlankodott és az államügyész háborús sebesüléseit emlegette, Vergés védővel szemben, aki tizenhét éves korában ugyan önkéntesen beállt a francia szabadságharcosok közé, ám egy dekát sem hagyott testéből a csatamezőn. Roinard úr úgy vélve, hogy ezzel az emberi lehetőség határában eleget tett annak tisztázásának, hogy az őrültet kábították-e vagy sem, akadékoskodásának nyilvánította Vergés, Gautherat és Moutet védők indítványát és elvetette.

Más indítvány nem volt. Mivel időt nem adtak, újabb indítvány nem is történhetett. Ezután végül bemutatták Dzsamila Buhired vallomását tartalmazó jegyzőkönyvet.

A jegyzőkönyv már korábban is gyanús volt, de méginkább azzá vált, amikor a vádlott kifogásolta az aláírás valódiságát. Igazsága bizonyítására követte, hogy a papíros alján lévő aláírást írásszakértő vizsgálja meg. Ám elmúlt július 14-e, lezajlott a díszfelvonulás, az idő újra sürgetett. Az államügyész sietve elmondta vádbeszédét, s ennek alapján a bíróság kimondta, hogy semmilyen további adalékra nincs szüksége és lezárta a főtárgyalást.

Vergéstől, az egyedül jogosított és megbízott védőtől a bíróság megvonta a védőbeszéd jogát, és ítélethozatalra vissza vonult.

▲ mikor felolvasták a halálos ítéletet, Dzsamila Buhired hangosan felnevetett.

— Ne nevéssen! — kiáltott az elnök.
— Ez komoly dolog!

▲ bírónak igaza van. Komoly a dolog. Elhangzott az ítélet. Az Algeri Legfelső Hadbíróóság augusztus 8-án helybenhagyta az elsőfokú hadbíróóság ítéletét.

A két semmiségi okra hivatkozó fellebbezést a Legfelső Hadbíróóság hajthatatlanul elvetette. A fellebbezés arra hivatkozott, hogy a július 13-ról 14-re virradó éjjel lezajlott főtárgyalásról kizár-

ták a nyilvánosságot, csak az ejtőernyősök lehettek jelen a tárgyalóteremben, ez tehát alaki semmiségi ok. A Legfelső Hadbíróóság bírái úgy vélekedtek, hogy ez mellékes körülmény. A tárgyalóterem ajtaja nyitva volt, ez egymagában elegendő. Hogy a lakosságot nem engedték az ajtóig, figyelmet sem érdemel.

Pompás figyelmeztetés az államhatalomnak: ha titokban bűnösnek akar kimondani bárkit hármier, nem kell mást tennie, mint nyitva hagyatni a törvényszék rácsos kapuját, — nehogy meg találja sérteni a törvényt —, a többi a rendőrkordon dolga, amely köröskörül fogja a törvényszéket.

A védőbeszéd eltíltását szintén indokolni lehet — bocsánat a kifejezésért — a termelékenység érvével. Az államügyész ugyanis ezzel indokolta a Legfelső Bíróság előtt. A hadbíróóságnak súlyos feladatai vannak, nem vesztegetheti idejét.

Tudom, azt vetik majd szememre, hogy a merénylők felmentéséért, büntetlenségéért szálltam sikra írássommal. Ezért ha magyarázatot kell fűznöm a zavarkeltés könnyelmű szakembereinek eljárásához, azt mondom: a bírónak igaza volt, komoly a dolog.

Komoly és súlyos, mert egy egészséges és tiszteletet érdemlő intézményt érint, a bíróságot. Annyira komoly, hogy a Dzsamila Buhired bűnperével felvetett kérdések sokaságában a leány tényleges ártatlansága mondhatni lényegtelenné törpül. A bíróságot nem tévedés terheli, hanem az, hogy a bírótóra küldő ítéletnek semmi köze sincs az igazságszolgáltatáshoz.

A francia nép nevében nyaktiló alá juttatják hát ezt a leányt: Azokat az elviselhetetlen emlékeinket, amelyekhez hasonlót minden nemzet századokon át hurcol a történelemben, ez a halál is tetézza? A kivégzés napja annak a dátuma lesz-e, amikor a franciák megengedték, hogy hazájuk ellen elkövessék azt az egyetlen hibát, amit Algériában még el lehetett követni?

Nem szabad megölni Dzsamila Buhiredet!

Esztelenség lenne, ha egy szabadságért küzdő népnek olyan jelképet adnánk kezébe, amellyel fellázíthatja ellenünk a világ közvéleményét. Borzalmas lenne, ha becsuknánk az ajtót arra az utolsó lehetőségre, hogy megmentsük a barátságot Algéria és Franciaország között. Elviselhetetlen lenne, ha az arab iskolákban francia gyűlöletet

oltanának az afrikai gyermekekbe, Dzsamila Buhirednek bírái előtt az utolsó szó jogán elmondott beszédére hivatkozva:

„Tudom, hogy az urak halálra ítélnék, mert akiket szolgálnak, vért akarnak látni.

Pedig ártatlan vagyok. Halálos ítéletemhez nem tudtak másra hivatkozni, csak egy beteg ember kijelentésére, elutasítva az indítványt, hogy vizsgálják meg elmeállapotát, és a rendőrség és ejtőernyősök által készített jegyzőkönyvre, amelynek eredetijét a főtárgyalás utolsó napjáig rejtegették.

Az igazság az, hogy szeretem a hazámat, szabadnak akarom tudni, és ezért helyeslem az Algeri Felszabadító Front harcát.

Csak ezért ítélnék halálra, miután megkínóztak és megölték testvéreimet Ben M'Hidit, Bumenedzset és Zeddurt.

Ne feledjék azonban, hogy megöletésükkel hazájuk szabadságeszméit és hagyományát gyilkolják meg, hazájuk becsületét szégyenítik meg, a jövőben veszélyeztetik, de nem akadályozhatják meg, hogy Algéria kiharcolja függetlenségét. Incs' Allah!

Steinitz Tibor fordítása

